

687.039
П 39

Сергій
ПЛОХІЙ

ЧОРНОБИЛЬ

ІСТОРІЯ ЯДЕРНОЇ КАТАСТРОФИ

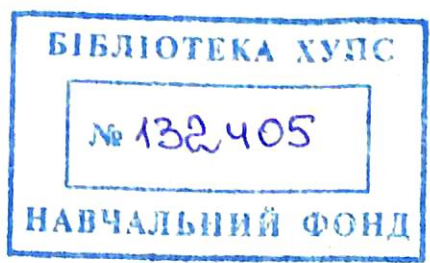
621.039
П39

ВЕЛИКИЙ НАУКОВИЙ ПРОЕКТ

Сергій ПЛОХІЙ

ЧОРНОБИЛЬ

ІСТОРІЯ
ЯДЕРНОЇ КАТАСТРОФИ

Харків
«ФОЛІО»
2020

УДК 621.039.5+94(477)

ПЗ9

Серія «Великий науковий проект» заснована у 2018 році

Перекладено за виданням:

Serhii Plokyh

Chernobyl. The History of a Nuclear Catastrophe
Basic Books. Hachette Book Group. New York

Переклад з англійської

Владислава Махоніна, Євгена Тарнавського

Художник-оформлювач *Олена Гугалова-Мешкова*

Плохій С.

ПЗ9 Чорнобиль. Історія ядерної катастрофи / Сергій Плохій; пер. з англ. В. Махоніна, Є. Тарнавського; художник-оформлювач О. Гугалова-Мешкова. — Харків: Фоліо, 2020. — 396 с.: іл. — (Великий наук. проект). ISBN 978-966-03-8087-5 (Великий наук. проект). ISBN 978-966-03-8922-9.

Сергій Миколайович Плохій (нар. 1957) — український та американський історик, професор української історії в Гарвардському університеті, директор Гарвардського українського наукового інституту. Член Українського ПЕН-клубу.

Ця книга є першою історією Чорнобильської катастрофи від вибуху 26 квітня 1986 року до закриття станції у грудні 2000-го. Чим для України був Чорнобиль? Національною трагедією, величезною психологічною травмою, важкою ношею для економіки. Чорнобиль вибухнув не тільки через помилки персоналу, нехтування правилами безпеки і проблемами з конструкцією реактора, але також через систему, яка обгородила ядерну енергетику завісою секретності. Радянська система не дозволяла поширювати інформацію про попередні аварії навіть серед фахівців. Це зробило нову масштабну аварію неминучою. Сьогодні реактори чорнобильського типу вже не будують, але авторитарні режими, які тримають повний контроль над інформацією, усе ще існують. Зрештою, і в Україні досі виробляють майже 50 % усієї електроенергії на атомних станціях. Нам є чим поділитися зі світом стосовно досвіду Чорнобиля, але є над чим задуматися і самим.

УДК 621.039.5+94(477)

Copyright © 2018 by Serhii Plokyh

© В. Махонін, Є. Тарнавський,
переклад українською, 2019

© О. Гугалова-Мешкова, художнє
оформлення, 2019

© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2018

ISBN 978-966-03-8087-5
(Великий наук. проект)
ISBN 978-966-03-8922-9

ПЕРЕДМОВА

Усього нас восьмеро чоловік — тих, хто відправився у Чорнобиль. Окрім мене, у поїздку вирушили троє студентів науково-технічних спеціальностей з Гонконгу, які подорожують Російською Федерацією та Східною Європою, і четверо, наскільки я можу судити з їхнього акценту, британців — троє хлопців і одна дівчина — усі віком до 20 років. (Згодом я дізнаюся, що чоловіки за національністю справді британці, тоді як дівчина на ім'я Аманда — гордовита ірландка.) Спільну мову вони знаходять доволі добре.

Кілька тижнів тому, коли Аманда поцікавилася у свого чоловіка, британця Стюарта, як би він провів прийдешню відпустку, Стюарт відповів, що хотів би відвідати Чорнобиль. Тож тепер вони в Україні — у супроводі брата чоловіка і друга сім'ї. Надихнули їх на цю мандрівку кілька комп'ютерних ігор. У першій — «S.T.A.L.K.E.R.: Тінь Чорнобиля» — шутері з елементами *survival horror* — події відбуваються в чорнобильській зоні відчуження після вигаданого другого ядерного вибуху. В іншій грі — «Call of Duty 4: Modern Warfare» — один із головних персонажів, капітан Джон Прайс, відправляється в покинуте місто Прип'ять, щоб ліквідувати лідера російських ультранационалістів. Стюарт і його близькі вирішили побачити місто на власні очі.

Віта, наш юний енергійний український гід, спочатку провозить групу до 30-кілометрової зони відчуження, а вже згодом — до більш обмеженої 10-кілометрової зони. Таким чином маємо два кола — одне всередині іншого — з атомною електростанцією у центрі та радіусами 30 і 10 кілометрів відповідно. Ми можемо побачити радянську радіолокаційну станцію «Дуга» — відповідь на Стратегічну оборонну ініціативу Рональда Рейгана «Зоряні війни», яка вже не відповідає сучасним технологічним стандартам. «Дугу» було розроблено для раннього виявлення можливої ядерної атаки із Східного узбережжя США. Звідси — наш шлях на місто Чорнобиль, місцеву атомну електростанцію і Прип'ять — сусіднє місто-привид, яке колись населяло близько 50 000 жителів, персоналу зруйнованої станції та робітників-будівельників. Віта вручає кожному

дозиметри, що сигналять, коли рівні перевищують допустимі норми. На деяких ділянках, включаючи околиці зруйнованого реактора, дозиметри не замовкають. Утім, трохи згодом гід забирає прилади, вимикаючи їх, — як 1986 року робили радянські ліквідатори, направлені для усунення наслідків катастрофи. Річ у тому, що вони були зобов'язані виконати завдання, тоді як дозиметри сигналізували про недопустимі рівні радіоактивного забруднення. Віта ж керується іншим: за її словами, протягом дня у зоні ми отримуємо дозу радіації, яку пасажир літака отримує за годину. Словам гіда про не дуже критичні рівні радіоактивного забруднення довіряє вся група.

Загалом внаслідок вибуху на ЧАЕС у повітря потрапило від 50 до 200 мільйонів кюрі радіоактивних ізотопів, що еквівалентно сотням атомних бомб, скинутих на Хіросіму. Настільки катастрофічні наслідки були спричинені витоком менш ніж половини ядерного палива реактора, тоді як спочатку він містив понад 180 тонн збагаченого урану, чого достатньо, щоб забруднити на століття більшу частину Європи. Більше того, якби три інші реактори Чорнобильської АЕС пошкодилися вибухом першого, а пожежа сунула саме туди, на континенті практично не залишилося б місця, де люди могли б жити вповні безпечно. Протягом кількох тижнів після аварії вчені та інженери не могли точно відповісти, чи варто після руйнування першого чекати смертоносніших вибухів на інших реакторах. Спалахів не відбулося, але й наслідки від першого відчуватимуться протягом століть: період напіврозпаду плутонію-239, виділеного внаслідок аварії на ЧАЕС і вітрами занесеного аж на терени Швеції, становить 24 000 років.

Іноді Прип'ять називають сучасними Помпеями — і між двома містами справді прослідковується явна паралель. Проте існують і відмінності теж — хоча б тому, що українське місто, його стіни, стелі й навіть віконні рами деінде й досі залишаються практично непошкодженими. Життя у зоні ЧАЕС обірвала не вулканічна магма чи лава, життя тут зупинилося внаслідок невидимих радіоактивних частинок, які змусили жителів міста залишити свої оселі, але які пощадили рослинність, дозволивши диким тваринам повернутися та осісти в місцях, що колись зводила і населяла людина. На вулицях Прип'яті можемо зустріти безліч символів давно загубленого комуністичного минулого. Наприклад, плакатів із комуністичними гаслами, а у приміщенні покинутого кінотеатру — портрет лідера комуністів. І хоча, за словами нашого гіда Віти, нині ніхто не може

встановити, чиє обличчя зображено на портреті, я пригадую знайомі ще з часів моєї роботи в 1980-х роках професором в Україні риси — на плакаті зображений Віктор Чебриков, голова КДБ СРСР з 1982 до 1988 рр. Дивом збережений, портрет не пошкодився навіть за 30 останніх років (за винятком маленької дірочки біля носа Чебрикова, хоча знову ж таки — загалом якість чудова). Ми рухаємося далі.

Мені здається дивним, що Віта — прекрасний гід — не може розпізнати Чебрикова. Здається, їй також важко пояснити вивіски «М'ясо», «Молоко» та «Сир», які звисають з того, що колись було стелею радянського гастронома. «Чому ж, — запитує вона, — багато хто пише про дефіцит практичного усього в Радянському Союзі?» І я розповідаю: завдяки атомній електростанції Прип'ять вважалася привілейованим містом, а співробітники станції, порівняно з іншим населенням, були забезпечені сільськогосподарською продукцією і споживчими товарами краще. До того ж вивіски «м'ясо» чи «сир» аж ніяк не означали наявність цих продуктів на полицях магазинів. Зрештою, ми говоримо про Радянський Союз, де прірву між реальністю і картинкою, змодельованою урядовою пропагандою, можна було подолати лише завдяки жартам. Я миттєво розповідаю один з таких: «Хочеш повний холодильник продуктів? Підключи його до радіо». Через радіо трансливалися історії про безперервне підвищення рівня життя. Щоправда, порожній холодильник свідчив про інше.

Саме під час поїздки до Прип'яті в мене зародилася думка розповісти історію чорнобильської катастрофи: заради тих, хто не був свідком подій того періоду, але хто хотів знати і розуміти, що ж трапилося фатальної ночі 26 квітня 1986 року, через кілька днів після катастрофи, через кілька місяців і в наступні роки. Незважаючи на початкові спроби радянського уряду приховати факт аварії на ЧАЕС і применшити її наслідки, про неї стало відомо і в СРСР, і на Заході. Катастрофа отримала широкий резонанс у суспільстві, — починаючи від журналістських статей, які розповсюджувалися в перші дні після вибуху, і закінчуючи документальними та художніми фільмами, науковою літературою, романами. І хоча ключем до розуміння причин, наслідків та уроків чорнобильської катастрофи є історична контекстуалізація та інтерпретація, дотепер мало хто з істориків зробив спробу дослідити це питання.

Ця книга — історична робота, фактично перша всеосяжна історія чорнобильської катастрофи: від моменту вибуху ядерного реактора

і до закриття станції у грудні 2000 року і завершення будівництва влітку 2019-го нового саркофага над зруйнованим реактором. На початку дослідження мені дуже допомогло розсекречення раніше заборонених документів, які стосуються аварії на ЧАЕС. Деякі державні архиви розчухнули свої двері ширше, ніж зазвичай, полегшивши роботу з документами, виданими КПРС і державними установами на момент і після катастрофи. Окрім того, архівний переворот, що відкрив безпрецедентний доступ до секретних архівів КДБ, спричинили Майдан і Революція гідності 2014 року в Україні.

Я пишу цю книгу і як історик, і як сучасник згаданих подій — на момент вибуху я жив за «залізною завісою» в 500 кілометрах від сумнозвісного реактора. Водночас ані моя сім'я, ані я безпосередньо від чорнобильського випробування не постраждали. Хоча кілька років потому лікарі в Канаді, куди я відправився як запрошений професор, сказали, що моя щитоподібна залоза запалилася — можлива ознака радіаційного ураження. На щастя, з дружиною і дітьми все було добре. Радіація діє непередбачуваними шляхами: так, одного з моїх університетських товаришів через кілька днів після аварії направили в Чорнобиль як міліціонера, — він проводив у госпіталі щонайменше місяць кожного року; інший університетський колега, який протягом певного часу перебував неподалік від станції після її вибуху, почувається зовні добре — зараз він викладає історію СРСР у США. Розмови з ними та з іншими учасниками подій і переосмислення власних спогадів — ось те, що допомогло мені відтворити думки і мотивацію людей, які пожертували своїм здоров'ям або навіть своїм життям заради ліквідації наслідків вибуху на Чорнобильській атомній електростанції.

Щодалі хвилі історії відносять нас від катастрофи на ЧАЕС, то більше остання здається свого роду міфом і складніше стає усвідомити її першопричину і наслідки. Розглядаючи аварію в історичному контексті, я роблю спробу деміфологізувати історію найбільшої ядерної катастрофи в історії людства. Використання мною нових доступних архівних матеріалів і нещодавно опублікованих державних документів, а також інтерв'ю з очевидцями та роботи інших авторів (наприклад, Світлани Алексієвич і Юрія Щербака) дозволили мені визначити довгострокову перспективу наслідків катастрофи, її політичного, соціального та культурного впливу. Презентуючи багатовекторний погляд на події 1986 року, я переміщуюся від пульта управління четвертого реактора в по-

кинуті села зони відчуження і кабінети можновладців у Києві, Москві та Вашингтоні. Зі свого боку, аналіз чорнобильської аварії в контексті світової історії дає змогу засвоїти уроки глобального значення.

Чорнобиль в історичному зрізі — це історія техногенної катастрофи, яка посприяла краху не лише радянської ядерної енергетики, а й радянської системи загалом. Аварія ознаменувала початок кінця Радянського Союзу: фактично через якісь п'ять років світова наддержава впала, приречена, по-перше, крахом, якого зазнала корумпована комуністична ідеологія, і, по-друге, протиріччям в управлінській та економічній сферах радянської системи.

Вибух на Чорнобильській атомній електростанції поставив під сумнів і драматично змінив радянську систему. Витоки політики гласності (або відкритості), яка надала ЗМІ та громадянам право на обговорення соціально-політичних проблем і критику влади, лежать саме в пост-чорнобильській епосі. Оскільки населення вимагало дедалі більше інформації від уряду, офіційна повістка секретності поступово відступила. Аварія на ЧАЕС змусила уряд визнати екологічні негаразди як законну підставу для радянських громадян створити власні організації, які, зі свого боку, зруйнували монополію ЦК КПРС на соціально-політичну активність. Перші радянські громадські організації та політичні партії зародилися саме на основі екологічних протестів, що охопили найбільш забруднені промислові центри Радянського Союзу.

Більше того, оскільки радіація впливала на кожного — від партійних лідерів і до пересічних громадян, — чорнобильська аварія різко посилила невдоволення політикою (зокрема національною) Москви. В Україні, батьківщині зруйнованого реактора, політичні наслідки були наймасштабнішими. У протистоянні Москві та новому радянському лідеру Михайлові Горбачову були зацікавлені дві ворогуючі політичні сили — український комуністичний істеблішмент і новостворена демократична опозиція. А у грудні 1991 року, проголосувавши за незалежність своєї країни, українці відправили Радянський Союз на звалище історії — СРСР офіційно розпустили вже через кілька тижнів після українського референдуму. Звісно, неправильно пов'язувати зародження політики гласності в СРСР і попит на національні рухи в Україні та інших республіках виключно з вибухом на ЧАЕС, проте вплив чорнобильської катастрофи на ці взаємопов'язані процеси цілком очевидний.

і до закриття станції у грудні 2000 року і завершення будівництва влітку 2019-го нового саркофага над зруйнованим реактором. На початку дослідження мені дуже допомогло розсекречення раніше заборонених документів, які стосуються аварії на ЧАЕС. Деякі державні архиви розчухнули свої двері ширше, ніж зазвичай, полегшивши роботу з документами, виданими КПРС і державними установами на момент і після катастрофи. Окрім того, архівний переворот, що відкрив безпрецедентний доступ до секретних архівів КДБ, спричинили Майдан і Революція гідності 2014 року в Україні.

Я пишу цю книгу і як історик, і як сучасник згаданих подій — на момент вибуху я жив за «залізною завісою» в 500 кілометрах від сумнозвісного реактора. Водночас ані моя сім'я, ані я безпосередньо від чорнобильського випробування не постраждали. Хоча кілька років потому лікарі в Канаді, куди я відправився як запрошений професор, сказали, що моя щитоподібна залоза запалилася — можлива ознака радіаційного ураження. На щастя, з дружиною і дітьми все було добре. Радіація діє непередбачуваними шляхами: так, одного з моїх університетських товаришів через кілька днів після аварії направили в Чорнобиль як міліціонера, — він проводив у госпіталі щонайменше місяць кожного року; інший університетський колега, який протягом певного часу перебував неподалік від станції після її вибуху, чувається зовні добре — зараз він викладає історію СРСР у США. Розмови з ними та з іншими учасниками подій і переосмислення власних спогадів — ось те, що допомогло мені відтворити думки і мотивацію людей, які пожертували своїм здоров'ям або навіть своїм життям заради ліквідації наслідків вибуху на Чорнобильській атомній електростанції.

Щодалі хвилі історії відносять нас від катастрофи на ЧАЕС, то більше остання здається свого роду міфом і складніше стає усвідомити її першопричину і наслідки. Розглядаючи аварію в історичному контексті, я роблю спробу деміфологізувати історію найбільшої ядерної катастрофи в історії людства. Використання мною нових доступних архівних матеріалів і нещодавно опублікованих державних документів, а також інтерв'ю з очевидцями та роботи інших авторів (наприклад, Світлани Алексієвич і Юрія Щербака) дозволили мені визначити довгострокову перспективу наслідків катастрофи, її політичного, соціального та культурного впливу. Презентуючи багатовекторний погляд на події 1986 року, я переміщуюся від пульта управління четвертого реактора в по-

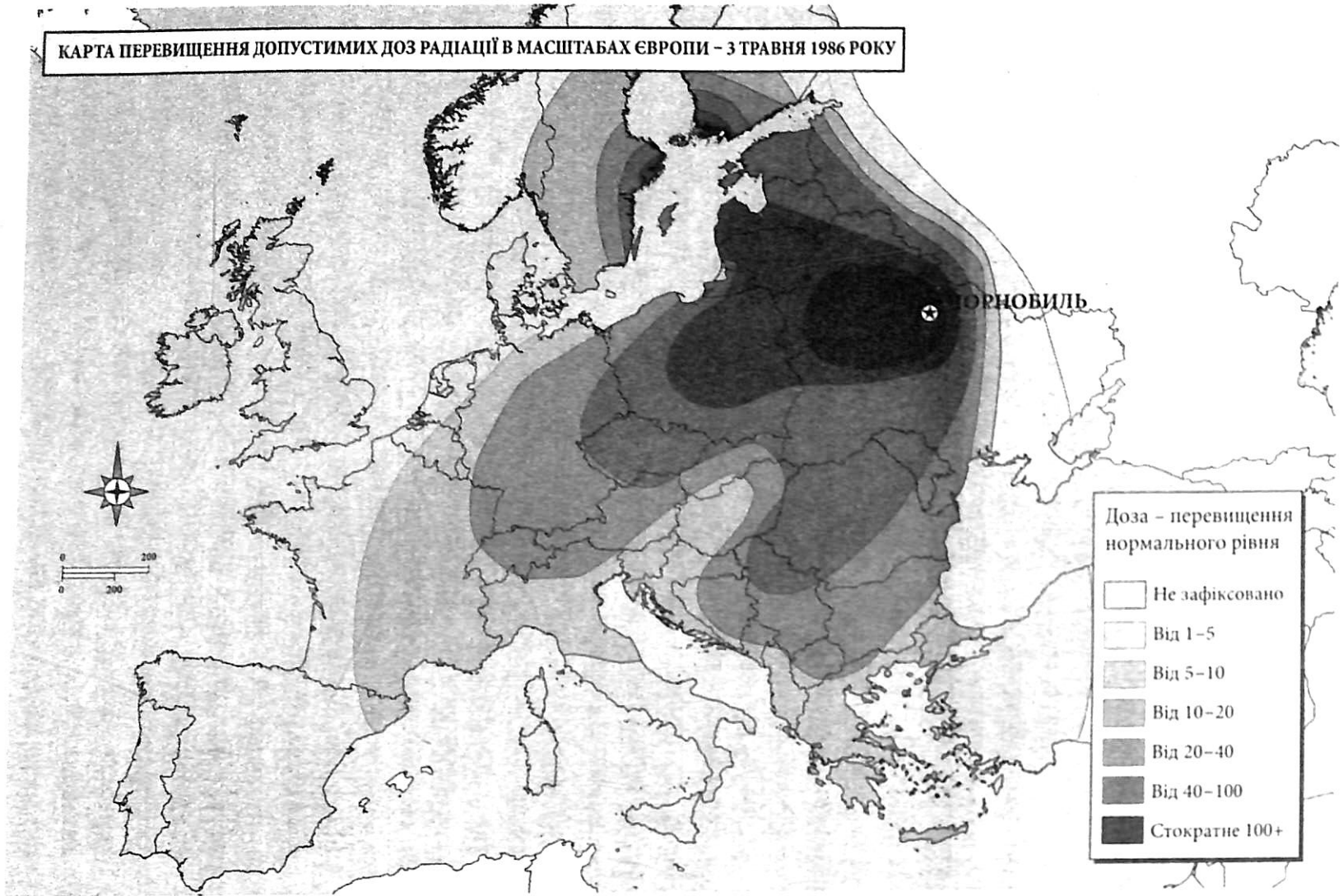
кинуті села зони відчуження і кабінети можновладців у Києві, Москві та Вашингтоні. Зі свого боку, аналіз чорнобильської аварії в контексті світової історії дає змогу засвоїти уроки глобального значення.

Чорнобиль в історичному зрізі — це історія техногенної катастрофи, яка посприяла краху не лише радянської ядерної енергетики, а й радянської системи загалом. Аварія ознаменувала початок кінця Радянського Союзу: фактично через якісь п'ять років світова наддержава впала, приречена, по-перше, крахом, якого зазнала корумпована комуністична ідеологія, і, по-друге, протиріччям в управлінській та економічній сферах радянської системи.

Вибух на Чорнобильській атомній електростанції поставив під сумнів і драматично змінив радянську систему. Витоки політики гласності (або відкритості), яка надала ЗМІ та громадянам право на обговорення соціально-політичних проблем і критику влади, лежать саме в постчорнобильській епосі. Оскільки населення вимагало дедалі більше інформації від уряду, офіційна повістка секретності поступово відступила. Аварія на ЧАЕС змусила уряд визнати екологічні негаразди як законну підставу для радянських громадян створити власні організації, які, зі свого боку, зруйнували монополію ЦК КПРС на соціально-політичну активність. Перші радянські громадські організації та політичні партії зародилися саме на основі екологічних протестів, що охопили найбільш забруднені промислові центри Радянського Союзу.

Більше того, оскільки радіація впливала на кожного — від партійних лідерів і до пересічних громадян, — чорнобильська аварія різко посилила невдоволення політикою (зокрема національною) Москви. В Україні, батьківщині зруйнованого реактора, політичні наслідки були наймасштабнішими. У протистоянні Москві та новому радянському лідеру Михайлові Горбачову були зацікавлені дві ворогуючі політичні сили — український комуністичний істеблішмент і новостворена демократична опозиція. А у грудні 1991 року, проголосувавши за незалежність своєї країни, українці відправили Радянський Союз на звалище історії — СРСР офіційно розпустили вже через кілька тижнів після українського референдуму. Звісно, неправильно пов'язувати зародження політики гласності в СРСР і попит на національні рухи в Україні та інших республіках виключно з вибухом на ЧАЕС, проте вплив чорнобильської катастрофи на ці взаємопов'язані процеси цілком очевидний.

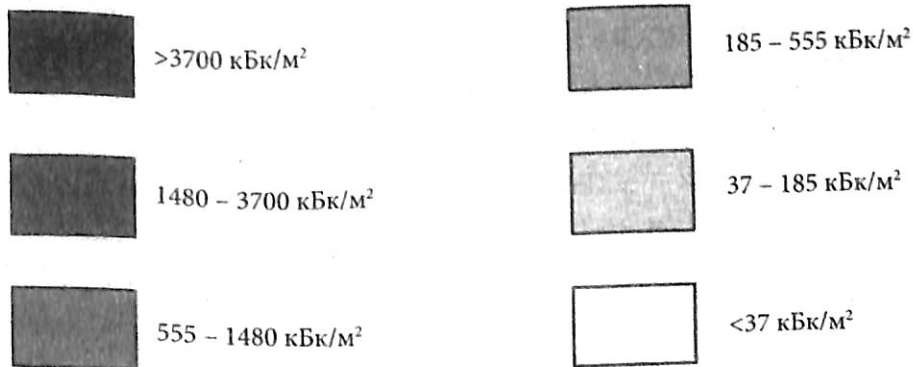
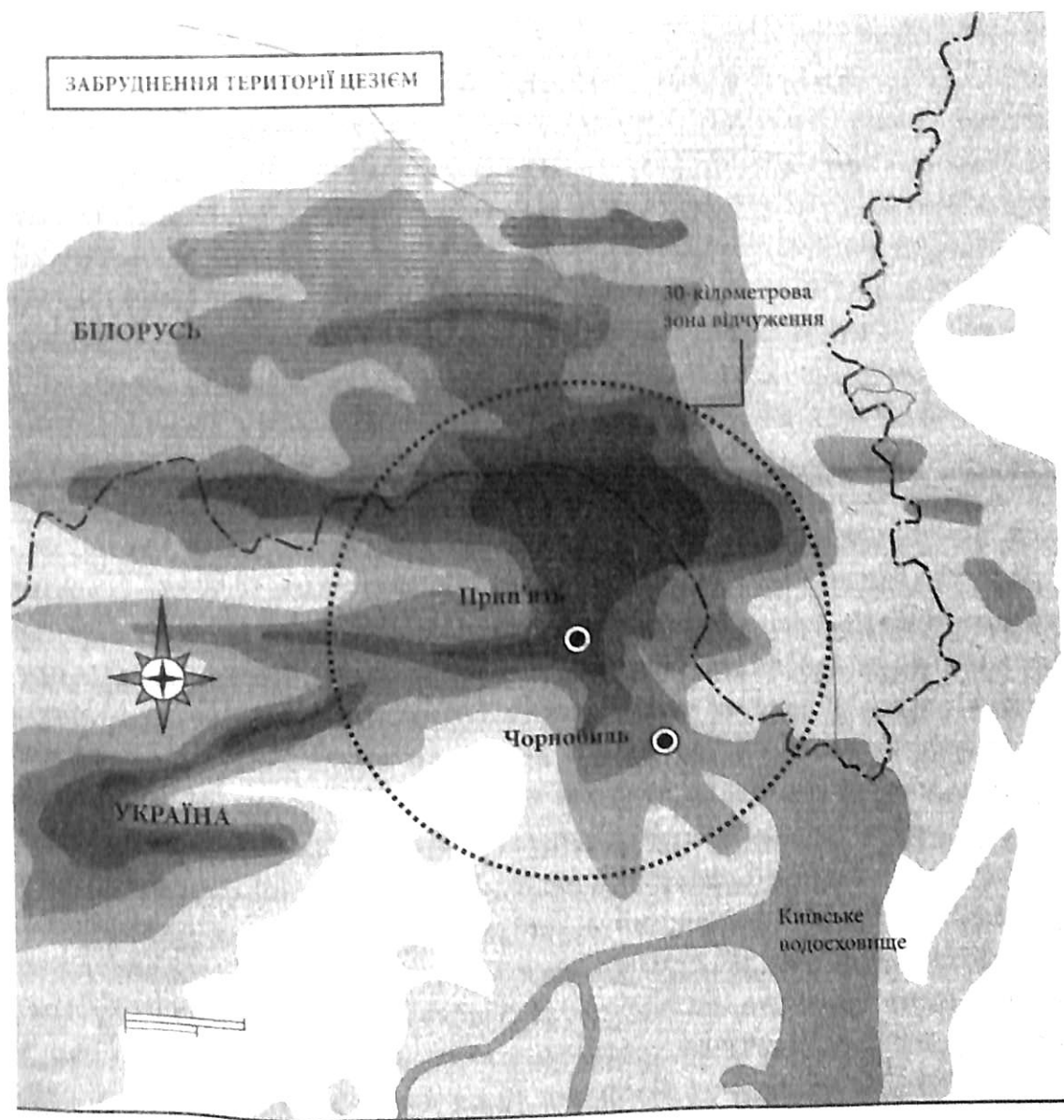
КАРТА ПЕРЕВИЩЕННЯ ДОПУСТИМИХ ДОЗ РАДІАЦІЇ В МАСШТАБАХ ЄВРОПИ - 3 ТРАВНЯ 1986 РОКУ

Доза - перевищення
нормального рівня

White box	Не зафіксовано
Lightest gray box	Від 1-5
Light gray box	Від 5-10
Medium-light gray box	Від 10-20
Medium gray box	Від 20-40
Dark gray box	Від 40-100
Darkest gray box	Стократне 100+

ЗАБРУДНЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ЦЕЗІЄМ

1 мікроюрі (мкКі) = 37 кілобеккерель (кБк)

ПРОЛОГ

Приблизно сьома ранку 28 квітня 1986 року. Кліфф Робінсон, — 29-річний хімік, який працює на АЕС Форсмарк (що у двох годинах їзди від Стокгольма), — йде чистити зуби після сніданку. Щоб потрапити із збиральні до роздягальні, потрібно пройти через радіаційний монітор, — і Кліфф робив це тисячі разів. Проте сьогодні все інакше — пролунав сигнал детектора. *«Це безглуздо»* — перше, що спало йому на думку, адже Робінсон ніколи навіть не заходив у зону контролю, де міг би отримати певну дозу радіаційного опромінення. Кліфф проходить через детектор удруге — сигнал роздається знову. Лише з третьої спроби детектор замовкає. Ось тобі й пояснення — клята штукавина просто зламана!

Робота Робінсона на станції полягала в моніторингу рівня радіації. І настільки ж іронічно, як здавалося Кліффу, — що задля демонстрації автоматизму всієї системи детектор «обрав» саме його. Добре, що він все ж прийшов до ладу — Робінсон продовжив виконувати свої службові обов'язки, практично забувши про несподівану тривогу. Втім, коли пізніше того ж ранку Кліфф знову повернувся в цю зону, він застав чергу з робітників, які також не могли пройти через детектор, не відключивши його. Тепер замість перевірки прилада Робінсон узяв у одного з колег у черзі черевик і відніс взуття до лабораторії для аналізу. Від отриманих результатів по шкірі Робінсона пробігли мурашки. *«Я побачив видовище, яке не забуду ніколи, — згадував хімік. — Взуття було надзвичайно забруднене. Я міг спостерігати, як різко зростає спектр».*

Перша думка працівника станції: хтось підірвав атомну бомбу. Взуття фонтанувало радіоактивними елементами, які у звичному порядку виявити на станції неможливо. Робінсон доповів про результа-

ти вимірювань головному інженерові, після чого вони були передані до Шведського комітету з радіаційної безпеки у Стокгольмі. Спершу керівники у столиці подумали, що проблема пов'язана безпосередньо з атомною електростанцією, і персонал Форсмарку було оперативно евакуйовано. Розпочалася перевірка АЕС Форсмарк, унаслідок якої, втім, нічого не виявили, а вже через кілька годин стало очевидно — аж ніяк не станція спричинила підвищення рівня радіоактивного забруднення. Припущення відносно вибуху атомної бомби також відкинули — радіоактивні елементи не відповідали характеристикам бомби. І коли високий рівень радіоактивного забруднення зареєстрували на інших атомних станціях, висновок був лише один — радіоактивні матеріали заносяться з-за кордону.

Розрахунки і напрямок вітрів вказували на південний схід, до однієї з двох ядерних наддержав. Невже там сталося щось жахливе? Радянський Союз мовчав. Шведський комітет із радіаційної безпеки зв'язався з Москвою, але там заперечували факт наявності будь-чого, що могло б призвести до радіоактивного забруднення. Утім, служби безпеки у Скандинавських країнах продовжували реєструвати надзвичайно високі рівні радіації: так, у Швеції рівень гамма-випромінювання на 30—40 % перевищував норму; у Норвегії він подвоївся; у Фінляндії ж рівень шестикратно перевищував нормальні показники.

Радіоактивні гази ксенон і криптон — субпродукти ядерного розпаду урану — розносилися територією Скандинавії, тобто регіону, який охоплює не тільки Фінляндію, Швецію і Норвегію, а й Данію. Аналізи вказували на те, що джерело радіоактивного забруднення, де б воно не було, продовжує виділяти небезпечні матеріали. Шведи неодноразово виходили на зв'язок із трьома радянськими установами, однак останні продовжували заперечувати факт будь-якої аварії чи вибуху. Тодішній міністр довілля Швеції Біргітта Даль наголосила: країна, відповідальна за розповсюдження радіоактивних матеріалів, порушує міжнародні домовленості, якщо вона приховує життєво важливу інформацію від світової спільноти.

Країна, відповідальна за розповсюдження радіоактивних матеріалів, порушує міжнародні домовленості, якщо вона приховує життєво важливу інформацію від світової спільноти.

Та відповіді з боку СРСР, як і раніше, не було.

Шведські дипломати навіть зв'язалися з Гансом Бліксом, колишнім міністром закордонних справ Швеції, який тоді працював генеральним директором Міжнародного агентства з атомної енергії зі штаб-квартирою у Відні. МАГАТЕ також перебувало у невіданні.

Чого чекати? Не зрозуміло. Незважаючи на підвищення рівнів радіації, прямої загрози життю людини і навколишньому середовищу вони ще не створювали. Та якщо забруднення продовжиться або навіть зросте? І що все-таки сталося там, за «залізною завісою»? Це був теракт або випробування нової зброї? Чи, може, мова про ядерну аварію безпрецедентних масштабів? Та що б там не трапалося, воно буде стосуватися всього світу. Світова громадськість була вже втягнута. І лише Москва мовчала¹.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ПРОЛОГ	12
РОЗДІЛ 1. ГІРКИЙ ПОЛИН	15
Глава 1. Партийний з'їзд	15
Глава 2. Чорнобиль	32
Глава 3. Атомна електростанція	49
РОЗДІЛ 2. ПЕКІЛО	69
Глава 4. Вечір п'ятниці	69
Глава 5. Вибух	85
Глава 6. Вогонь	98
Глава 7. Неприйняття	112
РОЗДІЛ 3. НА ВУЛКАНІ	131
Глава 8. Урядова комісія	131
Глава 9. Евакуація	147
Глава 10. Приборкання реактора	165
РОЗДІЛ 4. НЕВИДИМИЙ ВОРОГ	179
Глава 11. Смертельна тиша	179
Глава 12. Заборонена зона	196
Глава 13. Китайський синдром	211
Глава 14. Розраховуючи життя	224

РОЗДІЛ 5. РОЗПЛАТА	237
Глава 15. Словесна війна	237
Глава 16. Саркофаг	253
Глава 17. Злочин і кара	271
РОЗДІЛ 6. НОВИЙ ДЕНЬ	287
Глава 18. Побудження	287
Глава 19. Ядерний спротив	304
Глава 20. Мирний атом	320
Глава 21. Глобальне укриття	334
ЕПІЛОГ	348
Подяки	353
Примітки	356

Сергій Миколайович Плохій (нар. 1957) — український та американський історик, професор української історії в Гарвардському університеті, директор Гарвардського українського наукового інституту. Член Українського ПЕН-клубу.

Автор понад десятка книг з історії України і Східної Європи. Входить до складу наукової ради Українського історичного журналу. Лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (2018). За книгу «Чорнобиль. Історія ядерної катастрофи» нагороджений британською премією Бейлі Гіффорда в галузі документалістики (2018). Коло наукових інтересів: дослідження ранньомодерної та модерної

історії України і Східної Європи, а також політична та культурна історія холодної війни.

Ця книга є першою історією Чорнобильської катастрофи від вибуху 26 квітня 1986 року аж до закриття станції у грудні 2000-го. Закінчується вона розповіддю про спорудження нового саркофага над пошкодженим реактором у травні 2018 року. Насамперед, це історії людей, пов'язаних із катастрофою та її наслідками. «Автор блискуче пояснює не лише самі події, а й їхнє довгострокове історичне значення» («The Guardian»).

Чим для України був Чорнобиль? Національною трагедією, величезною психологічною травмою, важкою ношею для економіки. Чорнобиль вибухнув не тільки через помилки персоналу, нехтування правилами безпеки і проблемами з конструкцією реактора, але також через систему, яка обгородила ядерну енергетику завісою секретності. Радянська система не дозволяла поширювати інформацію про попередні аварії навіть серед фахівців. Це зробило нову масштабну аварію неминучою. Сьогодні реактори чорнобильського типу вже не будують, але авторитарні режими, які тримають повний контроль над інформацією, усе ще існують. Зрештою, і в Україні досі виробляють майже 50 % усієї електроенергії на атомних станціях. Нам є чим поділитися зі світом стосовно досвіду Чорнобиля, але є над чим задуматися і самим.

ISBN 978-966-03-8922-9

Купити книги
на сайті
видавництва
folio.com.ua

9 789660 389229